

**Kulturalne i literackie konteksty
relacji chorwacko-węgierskich
w XIX i XX wieku**

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3783

Antonina Kurtok

**Kulturalne i literackie konteksty
relacji chorwacko-węgierskich
w XIX i XX wieku**

Redaktor serii: Historia Literatur Słowiańskich
Piotr Fast

Recenzent
Maciej Czerwiński

Redakcja
Katarzyna Więckowska

Projekt okładki
Agata Augustynik

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Jadwiga Gaździcka

Łamanie
Bogusław Chruściński

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3553-7
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3554-4
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 18,5. Ark. wyd. 24,0. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 30 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

Spis treści

Wstęp | 7

ROZDZIAŁ I

Fenomen sąsiedztwa: źródła i charakter stosunków | 17

ROZDZIAŁ II

Substrat heroiczny i mityczny: chorwacko-węgierskie toposy międzykulturowe do XVIII wieku | 31

ROZDZIAŁ III

W cieniu polityki i historii: literatura wobec dualizmu losów narodowych | 71

ROZDZIAŁ IV

Literacka nowoczesność i pamięć prototypów: dwudziestowieczne korespondencje ze wspólną tradycją | 153

Zakończenie | 253

Bibliografia | 257

Indeks osobowy | 281

Sažetak | 293

Summary | 295

Wstęp

Próbując spojrzeć na całokształt heterogenicznych tradycji danego narodu – w szczególności żyjącego na terytoriach pogranicznych – warto odnieść się do określającego jego poczucie więzi zbiorowej tekstu podstawowego, jakim jest regulująca życie państwowe konstytucja. Odwołuje się ona ponadto do doświadczeń historycznych i elementarnych wartości narodowych sformułowanych najczęściej w jej wstępnym fragmencie – w polskiej konstytucji zawartych w *Preamble*, w węgierskim dokumencie ujętych w formie *Narodowego wyznania wiary* (węg. *Nemzeti hitvallás*), natomiast w chorwackim akcie prawnym określonych mianem *Podstaw historycznych* (chorw. *Izvorišne osnove*) – będących w przypadku młodych lub dopiero się konstytuujących państw częstokroć uzasadnieniem ich dążeń niepodległościowych. Ustawa zasadnicza oprócz nadrzędnych funkcji legislacyjnych odgrywa także rolę niezwykle istotnego składnika narodowego *imaginarium* – silne przywiązanie do konstytucji i jej systemu aksjologicznego jawi się jako wyraz identyfikacji z państwem.

Ustawa zasadnicza Republiki Chorwacji została proklamowana 22 grudnia 1990 roku¹, czyli w czasie, gdy państwo to było jeszcze częścią Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. Określone wówczas *Podstawy historyczne* miały być świadectwem dziedzicznego prawa Chorwatów do samostanowienia o sobie – powoływano się w nich bowiem na tysiącletnią tożsamość narodową i kontinuum państwowości narodu chorwackiego znajdujące swe potwierdzenie w toku zdarzeń dziejowych w ramach różnych organizmów państwowych. Jeden z asumptów do tak sformułowanego zapisu miały stanowić przyjęte w 1102 roku *pacta conventa* funkcjonujące w chorwackiej kulturze społeczno-politycznej jako *symbol dobrowolności wielusetletniego związku Chorwacji z Węgrami. Przywoływana [umowa – A.K.] jako dowód prawdziwości twierdzenia, iż nikt nigdy nie podporządkował sobie Chorwacji siłą, stanowiącego jeden z centralnych ideologemów chorwackich*². Na mocy zawartego porozu-

¹ Konstytucja Chorwacji była od 1990 roku pięciokrotnie nowelizowana, jej obecny kształt prawny został ustalony w 2013 roku.

² J. RAPACKA: *Leksykon tradycji chorwackich*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1997, s. 124.

mienia – prawdopodobnie dokonanego przez przedstawicieli dwunastu plemion chorwackich z węgierskim królem Kolomanem Uczonym (węg. Kálmán Könyves) – Chorwacja i Węgry połączone zostały w jeden organizm państwowy ze wspólnym – węgierskim – władcą. Losy chorwacko-węgierskie zostały tym samym skrzyżowane na osiemset szesnaście lat, gdyż do ich rozdzielenia doszło dopiero w następstwie wydarzeń pierwszej wojny światowej. Zawiązana wówczas unia personalna – jak się powszechnie przyjmuje – miała w założeniu gwarantować między innymi zachowanie integralności ziem chorwackich oraz swobodę w kwestiach wewnętrznych, jednakże zmieniające się okoliczności polityczno-społeczne istotnie naruszały jej pierwotną strukturę.

Celem niniejszej publikacji jest stworzenie wyjściowego katalogu wybranych kulturalnych i literackich kontekstów relacji chorwacko-węgierskich w XIX i XX wieku, znajdujących swą egzemplifikację w tekstach kultury. Punktem wyjścia do analityczno-interpretacyjnych rozważań jest przekonanie, że między innymi literatura powstała w badanym okresie stanowi jeden z nośników, w którym zarejestrowane zostały chorwacko-węgierskie doświadczenia polityczno-społeczne *sensu largo*, zaś twórcy będący wielokrotnie naoczniymi świadkami wydarzeń bądź wręcz ich aktantami wykorzystywali je jako narzędzie służące do formowania, utrwalania, reprodukowania czy też rewidowania zapisów pamięci historycznej, narodowej i kulturowej. Jako jeden z punktów odniesienia dla takiego ujęcia tematu przyjęto między innymi konstatację Miroslava Krleży, który w szkicu poświęconym Ksaverowi Šandorowi Gjalskiemu stwierdził: *Kod pisca, kao što je Gjalski, osim stilskih elemenata, preostaje i historijsko svjedocanstvo tekstva, koji kao kronika ilustriraju pojedina historijska razdoblja često mnogo pouzdanije od raznih političkih ili kulturnohistorijskih studija*³.

Podążając tym tropem, aczkolwiek mając na uwadze także walory artystyczne dzieła literackiego będącego jedynie pewną – mniej lub bardziej sfikcjonalizowaną – projekcją rzeczywistości, nie zaś jej odwzorowaniem (dotyczy to znacznej części analizowanych utworów), poddano badaniu zagadnienia wyekscerpowane z nader bogatego katalogu szeroko rozumianych relacji chorwacko-węgierskich – takie jak motywy, zjawiska, wydarzenia, postacie związane z oboma kulturami oraz elementy poetyki czy też wręcz struktury językowo-stylistycznej zaczerpnięte bezpośrednio z piśmiennictwa węgierskiego – obecne w chorwackich tekstach kultury. Biorąc pod uwagę niemal nieograniczony repertuar elementów zrodzonych na gruncie wspólnej historii, mających swą kontynuację – lecz w innym już kształcie – po rozpadzie unii, a także niosących ze sobą ślady wcześniejszych kolektywnych doświadczeń, konieczne było dokonanie znaczącej selekcji omawianych zagadnień, jak i materiału źródłowego. Jak wiadomo, każdy wybór – choćby był oparty na

³ M. KRLEŽA: *Ksaver Šandor Gjalski*. U: IDEM: *99 varijacija: lexicographica. Eseji i zapisi*. Ur. M. LONČAR. Beograd: Novinsko izdavačko preduzeće Duga, 1972, s. 81–82.

najbardziej obiektywnych kryteriach – nie jest jedynym możliwym, a więc także *a priori* słusznym. Głównym kwalifikatorem doboru materii badawczej była jej adekwatność egzemplifikacyjna pozwalająca z jednej strony na prezentację symptomatycznych problemów wskazanych relacji, z drugiej zaś odpowiadająca heterogeniczności omawianych zagadnień wynikającej również ze specyfiki przyjętych ram czasowych obejmujących aż dwa stulecia – implikujących więc zarówno zmiany pozaliterackie (tok dziejowy), jak i konwencji i prądów literackich. Wymusiło to pochylenie się nad wieloma tekstami kultury reprezentującymi – w obrębie piśmiennictwa – spory wachlarz tematów oraz gatunków literackich i ich licznych odmian gatunkowych. W kręgu rozważań znalazły się więc dzieła zaliczane do tak zwanej literatury pięknej: poetyckie, dramatyczne oraz prozatorskie różnych form (między innymi powieści historyczne, powieści realistyczne, nowele i opowiadania), szereg utworów sytuujących się na pograniczu gatunków, ale także teksty publicystyczne czy manifesty polityczne. Niemożliwe jest tu zatem jednoznaczne wskazanie dzieł zaliczanych do tak zwanej literatury podmiotowej i przedmiotowej. Niektóre z utworów pełnią bowiem dwojaką funkcję, inne natomiast przywołane zostały tylko w celach wzmocnienia ilustracji danego zagadnienia bądź wskazania dalszych możliwości analityczno-interpretacyjnych. Ponadto wiele opracowań o charakterze krytycznoliterackim, historiograficznym czy kulturoznawczym niesie z sobą niezbędny materiał poglądowy, współtworzący główny tok rozważań w rozprawie.

Trzon refleksji w obszarze literatury stanowią *inter alia* teksty Ivana Mažuranića (*Hrvati Mađarom. Odgovor na proglase njihove od ožujka mjeseca i travnja 1848./A' Horvátok a' Magyaroknak feletet az 1848-ik Mártzius és Április magyar híredetményekre*), Ljudevita Vukotinovića Farkaša (*Štitonoša. Pripovjēdka iz XVI. vjeka*), Mirko Bogovića (*Frankopan*), Eugena Kumičića (*Urota zrinško-frankopanska*), Ksavera Šandora Gjalskiego (*Znanstvein heureka Mazalji Miška* oraz *Izlet Grinczinger Pál-a na Magyar tenger*), Živko Bertića (*Oszlics Szilárd i njegov certifikat iliti jedan sasvim obični događaj na željeznici*), Mariji Jurić Zagorki (*Kako je bilo*), Miroslava Krležy (*Zastave, Sprovod u Theresienburgu, Ivan Križovec* etc.). Nie mniej istotne od eksplorowanych artefaktów są postacie ich twórców – ich drogi życiowe (zawodowe i prywatne), osobiste doświadczenia, wybory polityczne i światopoglądowe – znajdujące swe odbicie (w mniej lub bardziej bezpośredniej formie) w kształcie utworów i ich warstwie ideowej. Tym samym istotny wycinek przestrzeni pracy poświęcono również narracjom (auto)biograficznym, notatkom pamiętnikarsko-wspomnieniowym czy też dziennikom. Komplementarną część rozważań stanowią szeroko przywoływane konteksty materiału badawczego – przede wszystkim historyczny, polityczny, społeczny oraz kulturowy. Chcąc zarysować możliwie obiektywny obraz przeszłości, odwołano się do wielu przeglądowych, jak i szczegółowych opracowań autorstwa badaczy chorwackich, węgierskich i polskich.

Monografia składa się z czterech rozdziałów, przy czym dwa początkowe pełnią funkcję wprowadzającą, natomiast dwa kolejne tworzą zasadniczą część studium nad istotą problemu sformułowanego w tytule opracowania.

W rozdziale pierwszym starano się zdefiniować ogólny charakter relacji chorwacko-węgierskich, ustalić stosunek współczesnych społeczeństw chorwackiego i węgierskiego do wspólnej spuścizny dziejowej oraz wskazać płynność granicy dzielącej i/lub łączącej oba narody. W drugiej części rozdziału – chcąc przede wszystkim uzasadnić językową oraz etniczną odmiennność Węgrów – dążono do syntetycznego odtworzenia węgierskiego rodowodu, procesu kształtowania się etnosu oraz drogi, jaką przebył on do zmytizowanego w historiografii Madziarów momentu *objęcia ojczyzny* (węg. *honfoglalás*). Krótko przedstawiono ponadto przebieg adaptacji zajętej przestrzeni na potrzeby nowych osadników zwieńczonej ukonstytuowaniem się państwa świętego Stefana I.

Drugi rozdział stanowi – niemożliwy do pominięcia – syntetyczny przegląd wspólnej przeszłości chorwacko-węgierskiej od jej najstarszych śladów do XVIII wieku. Zwierciadłem badanego okresu były przede wszystkim najistotniejsze postacie, wydarzenia, miejsca pojawiające się w pisarstwie historiograficznym obu narodów. Odwołano się więc do działalności zasłużonych dla rozwoju interesujących nas kultur – Jana Vitéza i Janusa Pannoniusa, Antuna Vrančicia czy Fausta Vrančicia – oraz prześledzono obecność węgierskich (węgiersko-chorwackich) postaci historycznych w chorwackiej tradycji literackiej (średniowiecza, renesansu i baroku). Najwięcej przestrzeni poświęcono w tymże rozdziale miejscom, wydarzeniom i ich bohaterom będącym symbolami wspólnoty losów Chorwatów i Węgrów. Przywołano więc między innymi topos bitwy pod Mohaczem oraz oblężenia i heroicznej obrony Szigetváru, a także przedstawiono sposoby ich literackich interpretacji – na warsztat wzięto teksty: *Podsjeđanje i osvojenje Sigeta* Ferenaca Črnki, *Vazetje Sigeta grada* Brne Karnaruticia, *Szigeti veszedelem* i jego chorwacki wariant *Obsida sigecka* (część utworu *Adriai tengernek Syrenaia/Adrijanskog mora Sirena*) autorstwa Nikoli Zrinskigo/Miklósa Zrínyiego i Petara Zrinskigo. Próbowano ponadto przyjrzeć się paralelom nurtów literackich opracowujących tak zwany temat turecki – powstałych w reakcji na zagrożenie ze strony imperium osmańskiego oraz jako pokłosie klęsk poniesionych w walce z najeźdźcą – w literaturze węgierskiej były to tak zwane *querela Hungariae*, w literaturze chorwackiej *antiturcica*.

W rozdziale trzecim skoncentrowano się w znacznej mierze na wydarzeniach rozgrywających się w XIX wieku, choć inicjalną cezurę tej części pracy stanowi przełomowy w stosunkach chorwacko-węgierskich rok 1790, zaś finalizacja rozważań obejmuje już pierwsze dziesięciolecia XX wieku. Omówiono wydarzenia polityczne i społeczne, które uwarunkowały chorwacką działalność kulturalną i literacką analizowanego okresu – między innymi walkę o status języka (narodowego), opór wobec prób ograniczania zakresu autonomii chor-

wackiej, oscylowanie pomiędzy polityką dworu wiedeńskiego i budeńskiego, zawarcie ugody chorwacko-węgierskiej, konflikt o dostęp do węgierskiego morza, a także praktyki madziaryzacyjne (z uwzględnieniem ich głównego narzędzia – kolei). Wszystkie te zagadnienia zilustrowano przez pryzmat świadomości pisarzy – ich biografii oraz stworzonych przez nich dzieł. Przykłady zaczerpnięto z materiału tekstowego autorstwa: Ivana Mažurancića, Ljudevita Vukotinovića Farkaša, Mirko Bogovicia, Augusta Šenoi, Eugena Kumičića, Ksavera Šandora Gjalskiego, Živko Bertića, a także Mariji Jurić Zagorki. Starano się zbadać sposoby obrazowania wymienionych problemów poprzez analizę i interpretację wybranych elementów poetyki, w tym składników świata przedstawionego, fabuły oraz kondensującej nastroje polityczne warstwy ideowej. Zwrócono ponadto uwagę na te poziomy organizacji tekstu, w których pojawiały się pierwiastki zaczerpnięte z węgierskiej tradycji literackiej.

W czwartym rozdziale – traktującym przede wszystkim o interesujących nas relacjach w XX wieku – zarysowano szkic sytuacji Węgier i Chorwacji po rozbiściu dotychczasowego porządku geopolitycznego, do którego doszło w wyniku rozstrzygnięć pierwszej wojny światowej. Większy nacisk położono jednak na prezentację perspektywy węgierskiej – w świadomości Madziarów traktat triański konotuje bowiem jedną z największych tragedii narodowych, a ból fantomowy odczuwany był przez węgierskie społeczeństwo jeszcze przez wiele kolejnych dziesięcioleci. Dominantą tej części pracy stanowi jednakże postać Mirosława Krležy – pisarz ten naznaczył bowiem na wszystkich płaszczyznach wszelkie rozważania na temat dwudziestowiecznych kulturalnych i literackich relacji chorwacko-węgierskich. Jolán Mann – węgierska badaczka literackiego testamentu pisarza – stwierdziła, że Krleža [je – A.K.] *jedini nemađarski pisac svjetskih razmjera u čijem su stvaralaštvu gotovo neprekinuto prisutne refleksije o najrazličitijim pitanjima mađarske povijesti, književnosti i kulture općenito [...]*⁴. Szeroko rozumiane wątki węgierskie stanowią istotną część Krležańskiej artystycznej układanki. Eksploracja licznych *hungariców* obecnych w jego dorobku wymagała podjęcia wieloaspektowego opisu i analizy różnorodnego materiału badawczego. Chcąc znaleźć uzasadnienie dla tak wysokiej frekwencji motywów węgierskich w twórczości autora *Sztandarów*, przestudiowano wczesny etap życia literata – edukację w szkołach wojskowych w Peczu i Budapeszcie – oraz omówiono pierwsze doświadczenia z pobytów na Węgrzech, w tym także te kulturalne i literackie. Podjęto próbę klasyfikacji tekstów, w których dostrzec można wpływy węgierskie lub bezpośrednie nawiązania do tamtejszego środo-

⁴ J. MANN: *Krležina nepročitana „hungarica”*. (Nepoznati hungarološki tekstovi u rukopisnoj ostavštini Mirosłava Krležy). U: (Ne)ročitani Krleža: od teksta do popularne predodžbe sa znanstvenog skupa održanog od 26. do 28. rujna 2012. godine u Splitu: zbornik radova XV. / *Komparativna povijest hrvatske književnosti*. Ur. C. PAVLOVIĆ, V. GLUNČIĆ-BUŽANČIĆ, A. MEYER-FRAATZ. Split–Zagreb: Književni krug; Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2013, s. 60.

wiska, starano się ponadto wskazać główne idee tychże utworów i tym samym zarysować perspektywę postrzegania przez Krleżę kwestii węgierskich. W toku wywodu zwrócono także uwagę na dwie najwybitniejsze postacie węgierskiej literatury – Sándora Petőfiego i Endre Adyego – bowiem ślady ich twórczości (w różnym stopniu, w różnej formie i na różnych poziomach tekstu) uobecniały się w wielu dziełach zagrzebskiego pisarza. Analizie poddano wybrane utwory, w których pojawiały się szeroko rozumiane pierwiastki węgierskie – tematy o tym charakterze podejmowane w nich przez pisarza odnosiły się zarówno do okresu wspólnoty dziejowej Chorwatów i Węgrów, jak i dotyczyły spraw mu współczesnych.

W ostatnich częściach tego rozdziału – w pierwszej kolejności – podjęto próbę naszkicowania paraleli w chorwackim i węgierskim procesie historycznoliterackim od rozpadu monarchii habsburskiej do końca stulecia; w następnym jego segmencie – przeanalizowano etnokulturową strukturę chorwackiej zbiorowości, która w wyniku posttrianońskiego wyznaczenia granic pozostała na terytorium Węgier. Starano się więc zarysować typologiczne zróżnicowanie chorwackiej mniejszości narodowej z uwzględnieniem jej działalności kulturalnej i literackiej oraz określić funkcję tej aktywności w kształtowaniu obecnych kontaktów chorwacko-węgierskich. Zwrócono ponadto uwagę na rolę i położenie tamtejszych pisarzy, twórczość literacką mniejszości oraz problem usytuowania literatury mniejszości w kanonie narodowym.

W procesie tworzenia niniejszej publikacji oparto się przede wszystkim na kombinacji działań ekscerpcyjnych, opisowych, analitycznych oraz interpretacyjnych. Pozwoliło to na wieloaspektowe ujęcie zagadnienia oraz uchwycenie i zaakcentowanie kluczowych problemów w ewolucji relacji chorwacko-węgierskich i ich projekcji na płaszczyźnie kulturalno-literackiej ostatnich dwóch wieków.

Zagadnienie kulturalnych i literackich relacji chorwacko-węgierskich zostało stosunkowo dobrze opracowane przez węgierskich kroatystów oraz chorwackich hungarystów. Należy jednak podkreślić, że przedmiot ich badań stanowią w głównej mierze ponad osiemsetletnie dzieje wspólne, marginalizowane są natomiast dwudziestowieczne kontakty kulturalne i literackie. Wyjątek stanowi chętnie eksplorowany dorobek Mirosława Krleży, czasami badacze sięgają także do twórczości Antona Gustava Matoša. Biorąc pod uwagę liczbę publikacji historycznoliterackich i krytycznoliterackich poświęconych interesującemu nas zagadnieniu, dostrzegamy wyraźną dysproporcję pomiędzy studiami autorstwa węgierskich naukowców a ich chorwackich kolegów – na korzyść strony węgierskiej. Przyczyn takiego stanu można upatrywać w fakcie dłuższej tradycji zinstytucjonalizowanych badań slawistycznych na Węgrzech – w 1849 roku założono w Peszcie pierwszą katedrę slawistyki, a rozpoczęcie aktywności naukowej w tym zakresie datowane jest na lata osiemdziesiąte XIX wieku i utożsamia się je z działalnością pierwszego cenionego węgierskiego slawisty – Oskara Asbótha. Katedra ta istnieje nieprzerwanie od jej utworzenia, co więcej,

w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku funkcjonowała nawet odrębna katedra kroatystyki⁵. Na Uniwersytecie w Zagrzebiu węgierskiego języka i kultury można się było uczyć już w 1880 roku – były to jedne z pierwszych przedmiotów tamże wykładanych, a w 1892 roku zaczęła swą pracę pierwsza katedra języka węgierskiego. Jednakże pod koniec pierwszej wojny światowej jednostkę zamknięto, w efekcie czego zlikwidowano jedyną wówczas instytucję mogącą podjąć się pracy badawczej w zakresie węgierskiej literatury, języka czy kultury. W drugiej połowie lat sześćdziesiątych przywrócono co prawda lektorat języka węgierskiego, jednakże nie było odpowiednich struktur i wykształconej kadry, która mogłaby się podjąć badań na polu hungarystycznym. Do zmiany doszło dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX wieku – wówczas podjęto się organizacji studiów w zakresie węgierskiego języka i literatury, a w 1994 roku założono w zagrzebskiej uczelni katedrę hungarystyki⁶.

Podwaliny współczesnych węgierskich badań nad problematyką wzajemnych kulturalnych i literackich relacji stworzył László Hadrovics zajmujący się zagadnieniami chorwacko-węgierskich (oraz serbsko-węgierskich) stosunków historycznych, kulturalnych, językowych oraz literackich. Opublikował kilkanaście studiów poświęconych tej problematyce, w tym między innymi: *A déli szláv népek kultúrája – Magyar-szláv irodalmi érintkezések* (1942), *Magyar és déli szláv szellemi kapcsolatok* (1944), jednak swego rodzaju ideowy impuls do podjęcia takich badań dał jeszcze László Németh – jeden z najważniejszych węgierskich powieściopisarzy i eseistów, literat, polityk – który w 1932 roku stwierdził: *Mi dunavski narodi živimo ovdje u zajednici sudbine, a ne znamo jedni o drugima ništa! Zaista je došao čas da upoznamo svoju braću koja su sisala isto mršavo mlijeko sudbine, iako nismo iste krvi*⁷. Obecnie najważniejsze miejsce wśród węgierskich badaczy zajmuje bezsprzecznie István Lőkös, aktywnie działający na polu badawczym od lat sześćdziesiątych XX wieku. Jest autorem kilkuset publikacji (monografii i artykułów) – napisanych po węgiersku, chorwacku, rosyjsku i niemiecku, a dotyczących historii literatury chorwackiej i węgierskiej, wzajemnych kontaktów oraz relacji węgierskich z innymi literaturami słowiańskimi. Z opracowań monograficznych można wyróżnić: *Magyar és délszláv irodalmi tanulmányok* (1984), *Zrínyi eposzának horvát epikai előzményei* (1997), *Hrvatsko-mađarske književne veze* (1998), *Od Marulića do Krležę: hrvatsko-mađarske komparatističke studije* (2003), *Kroatističke i croatohungarološke teme* (2007), *Croatohungarica. Hrvatsko-mađarske književnopovijesne veze* (2008), *Od Kaptola do Ludoviceuma. Hrvatska nacionalna svijest*

⁵ Por. np.: I. NYOMÁRKAY: *Stanje kroatistike u Budimpešti*. U: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2001*. Ur. S. BOTICA. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola, 2002, s. 145–146.

⁶ Por. O. SZENTESI ŽAGAR: *Uvod. „Književna smotra” 2015*, br. 177, s. 3.

⁷ Cyt. za: I. LŐKÖS: *Hrvatsko-mađarske književne veze*. Zagreb: Matica hrvatska, 1998, s. 5 [przekład autora].

i doživljaj mađarstva u djelu Miroslava Krležea/A Kaptoltól a Ludovikáig. Horvát nemzettudat és magyarsághélmény Miroslav Krleža életművében (2013). Istotny wkład w badania ma także István Lukács (część publikacji podpisuje chorwackim wariantem swojego imienia i nazwiska – Stjepan Lukač) – związany z Budapesztem, chorwacko-węgiersko-słoweński historyk literatury. Oprócz spraw chorwacko-węgierskich, analizuje on także podobne zagadnienia na gruncie słoweńskim – wydał już na ten temat około stu publikacji. W niniejszej pracy będę się odwoływać przede wszystkim do jego artykułów, w tym: *Ivan Mažuranić i mađarski klasicizam* (1996), *Krleža – Bog – Ady* (1996), *Marginalije uz hrvatsko-mađarske odnose. Od Mažuranića do „Riječi”* (2002). W przypadku węgierskich badaczy należy jeszcze wspomnieć o Jolán Mann, która od kilku już lat zgłębia pod kątem motywów węgierskich pozostawioną przez Miroslava Krležę spuściznę – w większości są to nigdy niepublikowane rękopisy. Badaczka planuje przygotowanie monografii, która uzupełniłaby dotychczasową wiedzę na ten temat o nieodkryte jeszcze teksty i/lub sfery interferencji węgierskich w twórczości chorwackiego pisarza. Po stronie chorwackiej stan badań jest w interesującym nas zakresie bardzo ubogi. Obraz ten zacierają jednak – jednocześnie skutecznie wypełniając powstałą lukę – działania naukowe przedstawicieli chorwackiej mniejszości na Węgrzech – prace Stjepana Blažetina (węg. István Blazsetin), Dinko Šokčevića (węg. Dénes Sokcsevits) czy Janji Prodan (węg. Agnés Prodán). Blažetin w znacznym stopniu zajmuje się badaniami literatury węgierskich Chorwatów – przygotował cenną syntezę *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas* (1998), Šokčević napisał wiele publikacji dotyczących wzajemnego (najczęściej stereotypowego) postrzegania innego, w tym szczegółowe opracowanie problemu – *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata. Kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga* (1998), zaś w 2016 roku nakładem zagrzebskiego wydawnictwa Durieux oraz Stowarzyszenia Węgierskich Naukowców i Artystów w Chorwacji (chorw. *Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj*; węg. *Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság*) ukazało się chorwackie tłumaczenie jego monografii *Horvátország a 7. századtól napjainkig*⁸ (chorw. *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*)⁹. Ta historyczna synteza różni się od wielu poprzednich przede wszystkim tym, iż Šokčević starał się zweryfikować dotychczas często powielane stereotypowe – historiograficzne i polityczne – informacje o nieustannym antagonizmie między Chorwatami i Węgrami. Szczególną wartość stanowią

⁸ D. SOKCSEVITS: *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Budapest: Mundus Novus Kft., 2011.

⁹ D. ŠOKČEVIĆ: *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*. Prev. L. KOVÁCS, I. TOMEK, Đ. BUBREG. Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj/Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság, 2016. Chorwackie wydanie publikacji na potrzeby czytelników zza południowej granicy Drawy zostało względem oryginału gruntownie przeredagowane i dopełnione.

więc nowe węgierskojęzyczne źródła, po które sięgnął autor – jak zaznaczył redaktor publikacji Velimir Visković – [Šokčević – A.K.] donosi [...] brojne podatke iz suvremenih mađarskih povijesnih istraživanja koja su, zbog jezične barijere, bila dosad nepoznata hrvatskim povjesničarima¹⁰ i co należy wyraźnie podkreślić: [...] zapravo hrvatsku povijest je nemoguće pojmiti u punoj kompleksnosti bez uvida u istraživanja mađarskih historiografa. Šokčevićeva knjiga stoga popunjava veliku prazninu koja je dosad postojala na tom planu¹¹. Janja Prodan analizuje natomiast zagadnienia dotyczące między innymi recepcji literatury chorwackiej na Węgrzech i węgierskiej w Chorwacji. Nadmienić jeszcze należy, że w ostatnich dziesięcioleciach – wraz z ożywieniem się kontaktów między oboma krajami – zaczęła się także rozwijać współpraca naukowa badaczy chorwackich i węgierskich, efektem czego były i są liczne (często mające charakter interdyscyplinarny) seminaria, konferencje, sympozja, powstają również zespoły badawcze. Namacalnym rezultatem tych działań, a zarazem cennym wkładem w dalszą ewolucję badań nad kwestiami kroatystyczno-hungarystycznymi są (niejednokrotnie dwujęzyczne) monografie wieloautorskie czy tomy pokonferencyjne: *Hrvatska/Mađarska/Europa: stoljetne likovno-umjetničke veze: simpozij povjesničara umjetnosti Hrvatske i Mađarske* = *Horvátország/Magyarország/Európa: évszázados képzőművészeti kapcsolatok: magyar horvát művészettörténeti szimpozion* (2000), *Croato-Hungarica: uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza* (*A horvát-magyar történelmi kapcsolatok 900 éve alkalmából*) (2002), *Susreti dviju kultura: obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti. Zbornik radova* (2012). Podkreślenia wymaga jednak fakt, że pomimo sporej liczby studiów przedmiotu i, jak by się mogło wydawać, zadowalającego stanu badań brak pośród nich opracowań całościowych – mających charakter prac przeglądowych, porządkujących – choć niektóre z tytułów monografii wyraźnie sugerują takie (potencjalnie) ogólne ujęcie tematu.

Na gruncie polskim problematyka podjęta w pracy nie doczekała się *de facto* żadnych opracowań – jedyną publikacją poświęconą temu tematowi jest sześciostronicowy artykuł Jana Wierzbickiego *Miroslav Krleža i Endre Ady* opublikowany w 1979 roku w tomie zbiorowym *Z dziejów polsko-węgierskich stosunków historycznych i literackich*. Konteksty historyczne, polityczne czy społeczne poruszane w monografii pojawiają się w polskich źródłach, jednakże nie samodzielnie, ale najczęściej jako jeden z wielu – nierzadko marginalny obiekt badań. Wyjątek stanowią tutaj studia Wacława Felczaka *Uгода węgiersko-chorwacka 1868 roku* (1969) i Antoniego Gizy *Narodowe i polityczne dążenia Chorwatów w XIX i na początku XX wieku* (2001). Znacznie wcześniej podobne zagadnienia pojawiły się na łamach periodyku „Świat Słowiański” (na przykład autorstwa Zygmunta Stefańskiego w latach 1905–1908). Na marginesie można wspomnieć,

¹⁰ V. VISKOVIĆ: *Riječ urednika*. U: D. ŠOKČEVIĆ: *Hrvatska od stoljeća 7. do danas...*, s. XV.

¹¹ Ibidem.

że polskie badania nad wszelakimi aspektami relacji polsko-węgierskich są niezwykle bogate, a rok 2016 – ogłoszony Rokiem Kultury Węgierskiej w Polsce – zaowocował wieloma systematycznie ukazującymi się opracowaniami. Nadzieją na zainteresowanie się stosunkami chorwacko-węgierskimi przez polskich badaczy jest zainicjowany przez Zespół Badań Kultur Słowiańskich w Monarchii Habsburskiej (działający w ramach Instytutu Sławistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego) interdyscyplinarny projekt, którego autorzy (Anna Kobylińska, Maciej Falski oraz Marcin Filipowicz) pochylają się nad małymi kulturami – słowacką, czeską i chorwacką – funkcjonującymi w granicach monarchii habsburskiej. Efektem dotychczasowych prac zespołu jest między innymi opublikowanie dwóch monografii: *Obcy czy obywatele? Słowianie a przemiany konstytucyjne w monarchii habsburskiej w latach 1860–1861* (2015) oraz *Peryferyjność. Habsbursko-słowiańska historia nieoczywista* (2016).

Jak już wspomniano, niniejsze opracowanie stanowi jedynie rodzaj wyjściowego katalogu kulturalnych i literackich kontekstów relacji chorwacko-węgierskich, bynajmniej więc nie pretenduje do miana studium kompletnego. Nie będąc hungarystką, jestem w pełni świadoma zagrożeń i ograniczeń z tego faktu wynikających, między innymi braku zaawansowanych kompetencji językowych w zakresie języka węgierskiego umożliwiających dogłębną analizę węgierskiego materiału źródłowego oraz identyfikację niuansów nie tylko lingwistycznych, lecz także tych głęboko osadzonych w tradycji kulturowej, literackiej czy historycznej. Z tej przyczyny też prowadzone rozważania nie mają charakteru *stricte* porównawczego, a przedstawione zagadnienia z kręgu kultury oraz literatury chorwackiej i węgierskiej nie rozkładają się równomiernie – środek ciężkości został bowiem przeniesiony na – naturalnie bliższy sławistce – grunt kroatystyczny.

* * *

Serdecznie dziękuję Panu Profesorowi Lechowi Miodyńskiemu – promotorowi rozprawy doktorskiej będącej podstawą niniejszej monografii – za ogromne zaufanie, jakim mnie obdarzył już na początku mojej drogi naukowej, wiele inspirujących dyskusji oraz za nieocenioną w obecnej rzeczywistości życzliwość. Wyrazy wdzięczności za wszystkie opinie i uwagi merytoryczne kieruję także do recenzentów tejże publikacji – Pana Profesora Macieja Czerwińskiego, Pana Profesora Patrycjusza Pająka, a przede wszystkim zaś do Pana Profesora Bogusława Zielińskiego.

Szczególne podziękowania składam moim Rodzicom za okazywane mi wsparcie i nieustającą cierpliwość.

Indeks osobowy

Ács Károly 240

Ady Endre 12, 15, 182, 185, 186, 193–217, 228, 230–233, 235, 236, 238, 257, 260, 265, 266, 269, 272, 273, 277, 278

Agičić Damir 18, 257

Aleksander Karadžiordziewicz, regent serbski i Królestwa SHS, król SHS i król Jugosławii od 1921 r. 157

Aleksander Wielki 34

Anđelić Magdalena 257

Andraš David 31, 34, 42–45, 202, 257

Andrássy Gyula 135, 136

Andreis Fran Trankvil 35

Andrić Stanko 257

Angyal Endre 240, 257

Antić Vinko 76, 134, 257

Antunović Ivan 244

Apponyi Albert 216

Arany János 92, 188, 190

Arko Milan (starszy) 219

Arko Milan 164–167, 219, 262

Árpád (gyula) 25, 154, 221

Asbóth Oskar 12

Attila József 200

Auersperg Karl 54

Babić Dragomir 18, 247, 259, 273

Babić Helena 119–121

Babić Ljubo 120

Babić Sava 38, 257

Babić Tito 120

Babits Mihály 200, 238

Bach Aleksander 90, 94, 100, 105, 108, 120

Bačić Antun 68

Badurina Lada 258

Bago Martin 67

Bajza József 235

Bakisian Nina 203, 257

Baković Ivica 257

Balassi Bálint 44, 268

Balázs Attila 239

Baltić Mojsije 84

Ban Imre 38, 257

Banović Ivan 96

Barac Antun 87, 92, 94, 95, 98, 102, 257, 258, 267

Baraković Juraj 44

Barczyński Janusz 26, 36, 73, 187, 265

Barić Ernest 85, 244, 258

Baróti Szabó Dávid 66, 79

Barta Janoš 38, 257

Bartolić Zvonimir 39, 258, 273

Batjan Franjo 96

Batthyány Lajos 90

Batušić Nikola 36, 39, 260, 261, 266, 268

Baudelaire Charles 196

Bedeković Koloman 116, 120, 123

Begovac Ruža 244

Begović Milan 237, 273

Belcredi Richard Graf 105

Belostenec Ivan 41, 214, 272

Bem Józef 191, 192, 265, 272

Bene Sándor 57–59, 257, 258

Benešić Julije 163, 164

Berény Róbert 230

Berislavić Petar 39, 40

Bertić Živko 11, 140, 142–144, 258

Berzsenyi Dániel 21, 66, 79–81

- Bessenyei György 72
 Bethlen István 156
 Białoszewski Miron 195, 202, 272
 Bieroń Tomasz 151, 155, 269
 Bilić Anica 258
 Biti Marina 258
 Bitskey István 56, 57, 258
 Blažetin Stipan 246–248
 Blažetin Stjepan (weğ. Blazsetin István) 14,
 37, 80, 212, 234, 240, 245, 246, 248, 258,
 259, 263, 268–271, 274–276
 Blažević Zrinka 264
 Blazsetin István zob. Blažetin Stjepan
 Bloom Harold 210
 Bobinac Marijan 259
 Bobrownicka Maria 73, 86, 87, 158, 259
 Bogdanov Vaso 259
 Bogišić Vlaho 179, 218, 267, 274
 Bogović Mirko 11, 94, 100–104, 259, 269,
 276, 278
 Bogut Stanko 136
 Bonaparte Napoleon 176
 Boncza Berta 197
 Bonfini Antonio 40
 Bontha Géza 219
 Bori Imre 212, 259, 271
 Bornemisa Ivan 96, 102
 Borošak-Marijanović Jelena 94, 259
 Bošković-Stulli Maja 259
 Botica Stipe 13, 258, 269, 272
 Bóka László 196, 259
 Bračuljević Lovro 65, 243
 Bratulić Josip 274
 Brecht Bertolt 214
 Brešić Vinko 100, 259, 263, 264, 269, 278
 Brezovački Tituš 214
 Briglević Josip 120
 Briglević Marija 120, 122
 Brković Ivana 264
 Brodarić Stjepan 35, 47
 Broz Tito Josip 238, 245
 Bródy Sándor 271
 Bruegel Pieter 214
 Brüll Diósy Ödönné Adél 195, 197, 233
 Bubreg Đurđa 14, 274, 277
 Budak Neven 259, 267, 275
 Budin Samuel 54
 Budyta-Budzyńska Małgorzata 18, 19, 242,
 243, 259
 Bulcsú (horka) 28
 Bunić Serafin 35
 Bunijevac Helena 140, 259
 Bunjevac Anka 247
 Burchardt Jacob 177
 Čale Feldman Lada 260
 Callot Jacques 214
 Capotorti Francesco 241
 Car-Mihec Adriana 68, 258, 273
 Čavčić Vetranović Mavro 51
 Čavrak Levin 123
 Čengić Enes 120, 179, 181
 Čengić Voljevica Silvana 178, 267
 Česmički Ivan zob. Pannonius Janus
 Cetnarowicz Antoni 19, 257
 Čevapović Grgur 65, 67
 Chicińska Božena 26, 45, 73, 187, 270
 Chrzastowska Božena 182, 259
 Cine Mihalj 38, 257
 Čolaković Enver 27, 240, 260, 277
 Čolić-Peisker Veljka 273
 Čolović Ivan 21, 260
 Čović Bože 270
 Črnko Ferenac 53, 54, 260, 274
 Csapláros István 26, 36, 38, 45, 72, 80, 185,
 187–189, 191, 192, 196, 198, 257, 259,
 277
 Csapodi Csaba 36, 260, 278
 Csapodi-Gárdonyi Klára 36, 260
 Császár Ferencz 76–79
 Csáth Géza 238, 260, 271
 Csokonai Vitéz Mihály 21, 72
 Csordás Gábor 240
 Csuka Zoltán 211, 221–224, 230, 234, 237,
 240, 258, 259, 266, 267, 280
 Csulyak Miskolczi 50
 Cygielska Elżbieta 196, 200, 203, 260
 Cyryl, św. 31
 Czapik-Lityńska Barbara 159, 240, 260
 Czerwiński Maciej 16
 Czigány Dezső 230
 Czóbel Béla 230
 Ćurković-Major Franciska 20, 265
 D'Annunzio Gabriele 177
 da Bisticci Vespasiano 35, 36
 Dadić Žarko 36, 260

Đalski Ksaver Šandor zob. Gjalski Ksaver Šandor
Damjanov Jadranka 39, 56, 225, 240, 261–264, 277
Damjanov-Pintar Ljerka 240
Danielewska Lucja 118, 272
David Antun 116
Dąbrowska Elżbieta 23–26, 28, 29, 275
Dąbrowski Witold 202
Deák Ferenc 90
Dekić Marko 246, 247
Demeter Dimitrije 84, 92, 93, 101, 270
Demostenes 37
Detoni Xénia 172, 240, 261
Devald Silvije 23, 154, 265
Devecseri Gábor 200
Dobrica Ladislav 260
Dobrovšak Ljiljana 144, 260
Domjanić Dragutin 237
Donat Branimir 265
Donnan Hastings 21, 260
Dóczy Péter (chorw. Dojčín Petar) 44
Dózsa György 212, 216
Drački Karlo 270
Drašković Janko 85, 92
Drašković Juraj 67
Dráveczki Béla 219
Držić Marin 268
Dsida Jenő 200
Dudás Kálmán 184, 240, 260, 270
Dukanović Alija 211, 216, 217, 260, 266
Dukić Davor 46, 260, 264, 278
Đurđević Bartol 47
Džamanjić Petar 35

Elżbieta (Węgierska), św. 33
Emeryk, św. (węg. Szent Imre) 33
Engel Ivan 68
Eötvös József 90
Erazm z Rotterdamu 185, 186, 266
Erdélyi József 200
Erdődy (Erdedi) Janko 97
Erdődy (Erdedi) Petar 97
Erdődy (Erdedi) Šimun 97
Erdődy Ivan 88, 145
Esterházy Pál 90
Esterházy Péter 239, 271
Euzebiusz z Ostrzyhomia (węg. Boldog Özséb) 33

Falicki Jerzy 26, 36, 73, 187, 265
Fališevac Dunja 268, 269
Falski Maciej 16, 68, 103, 260, 265
Fangrat Tadeusz 202
Farniok Lajos 219
Fehér Tilda 39, 225, 261–264, 277
Fejtő Ferenc 172, 209, 237, 261, 278
Felczak Waclaw 15, 24–26, 28, 29, 38, 73–75, 87, 89, 90, 103–106, 134, 154, 157, 190, 261
Feletar Dragutin 140, 261
Fellner Ferdinand 118
Fenyő Miksa 200
Ferdynand I Habsburg 39, 101, 102
Ferenc II Rákóczi 212, 214
Filadelfi Samuel 186, 261
Filaković Branko 246
Filipović Ivan 100
Filipowicz Marcin 16, 68, 103, 265
Fisković Cvito 39, 261
Fisković Igor 39, 261
Flaker Aleksander 239, 261, 267, 270, 275
Floryan Władysław 26, 36, 73, 187, 259
Fodor József 200
Foretić Miljenko 261
Franciszek II 74, 82
Franciszek Józef I (chorw. Franjo Josip I) 102, 118, 135, 136, 142, 274
Frangš Ivo 55, 57, 92, 94, 193, 261, 266, 267, 269
Franičević Marin 261
Frankopan Fran Krsto 9, 53, 96, 101, 102, 114, 214, 259, 276
Franković Đuro 53, 261
Fried István 261, 262
Fritz Ramong 219
Frndić Nasko 53, 262

Gaj Ljudevit 67, 83–86, 92, 93, 95, 121, 262, 274, 278, 279
Galavics Géza 262
Galeta Ivan Ladislav 240
Galić Irena 179, 274
Galić Ljubinko 247
Garay János 21
Gejza, książę 28
Georgijević Krešimir 262
Gerner Eliza 164–167, 219, 262
Giza Antoni 15, 87, 107, 117, 135, 262

Gjalski Ksaver Šandor, właśc. Ljubomil Tito
Josip Franjo Babić 11, 115, 119–128, 131,
132, 136, 260, 262, 265, 266, 268, 269,
275, 276
Glik Zlatko 240
Glunčić-Bužančić Vinka 11, 161, 257, 260,
270, 271, 273
Głowacka-Grajper Małgorzata 21, 260
Głowiński Michał 48, 98, 211, 262
Goethe Johann Wolfgang 72, 187, 194
Goldstein Ivo 238, 262
Goleniszczew-Kutuzow Ilja N. 35–37, 40–42,
47, 262
Golub Ivan 262
Gönc Moaçanin Klara 49, 50, 262
Goričanec Terezija 213, 267
Gorničić-Brdovački Josip Juraj 140, 262, 271
Goszczyńska Joanna 218, 272
Goya Francisco 214
Grbić Jadranka 243, 244, 262
Grgin Borislav 36, 38, 39, 263
Gross Mirjana 263, 275
Guarini Guarino 37
Gubec Matija 101, 216
Gujaš Džuretin Josip 246, 247, 249
Gujaš Ladislav 247
Gundulić Ivan 44, 273
Györe Zoltán 263
Gyula, wódz 28

Habdelić Juraj 41, 214
Hadrovics László 13, 79, 238
Hajdú Zoltán 21, 141, 144, 263
Hajime Mijoshi 220
Halász Gábor 200
Hanák Péter 273
Hansági Ágnes 263
Hauptmann Gerhart 214, 263
Hausner Gábor 57, 58, 257, 258
Havaić Stjepan 120
Hećimović Branko 53, 261, 270, 273, 276
Heka Ladislav 263
Hekman Jelena 56, 260, 264, 268, 271, 273
Helmer Hermann 118
Herceg János 240
Herder Johann Gottfried 22
Heršek (lub Heršak), pułkownik 164
Hildebrandt Andrzej 23, 191, 263
Hiršal Josef 266

Hitler Adolf 157
Hoffhalter Raphael 39
Hofman Franjo 76
Holjevac Većeslav 63, 263
Homer 37
Horacy 80, 82
Horthy Miklós 154, 155, 240
Horvat Janja 263
Horvat Romana 56, 258, 275
Horvat Rudolf 116, 263
Horvat Šandor 263
Hruz Maria, właśc. Mária Hruzová 186
Hunyadi János (in. Sibinjanin Janko) 35, 44

Ibsen Henrik 176
Ignotus Hugó 200, 238
Ilić Vojislav 177
Illés Šandor 240
Illyés Gyula 186, 187, 190–192, 200, 264
Iłakowiczówna Kazimiera 202
Ivanjek Anka 179, 274
Ivanji Ivan 202, 272
Ivković Zvonimir 264
Ivšić Stjepan 54

Jachimowicz Marian 202
Jagić Vatroslav 61, 277
Jaić Marijan 65
Jambrešić Andrija 214
Jarak Rade 239
Jastrun Mieczysław 187, 257
Jászi Oszkár 154, 186, 203, 204, 225–230,
257, 264
Jauk-Pinhak Milka 18, 47, 244, 259, 263, 272
Jaurès Jean 196
Jékely Zoltán 200
Jelačić Eduard 136
Jelačić Josip 89, 90, 93, 118, 146
Jelčić Dubravko 37, 38, 55, 92, 95, 100, 136,
236, 243, 244, 262, 264, 267, 275
Jergović Miljenko 239
Ježić Slavko 71, 72, 74, 86, 262, 264, 270
Jovanović Neven 48, 51, 264, 278
Joyce James 214
Jókai Mór 21, 92, 190
Józef II Habsburg 71, 72
Juhász Gyula 200
Jukić Sanja 37, 264
Jurić Ivan 145

- Jurić Zagorka Marija 11, 144–150, 179, 264, 267
- Jurišić Šimun 65, 69, 264
- Jurković Ivan 264
- Jurković Milan 264
- Jütaro Onodera 220
- K**ačić Miošić Andrija 42, 273
- Kádár János 249
- Kaffka Margit 200, 233
- Káldi György 50
- Kampuš Ivan 273
- Kaniecka Dominika 113, 264
- Kann Robert A. 153
- Kapistran Ivan 64
- Karagić Mijo 244, 248
- Karaman Igor 275
- Karinthy Frigyes 200, 238
- Karlović Janko 96
- Karnarutić Brne 55, 62, 268, 269
- Karol IV 154
- Karol VI Habsburg (Karol III) 134
- Károlyi Mihály 154, 180, 202
- Karpatský Dušan 274
- Kasaš Aleksandar 264
- Kaspert Anton 54
- Kassák Lajos 238
- Katalinić Kristina 17, 265
- Katančić Matija Petar 64–67, 267, 270, 271, 273, 274, 278, 279
- Katičić Radoslav 264
- Katsu Yamaguchi 220
- Kazinczy Ferenc 66, 72, 79, 80, 189, 193
- Kázmér Ernő 237, 278
- Kende Ferenc 225
- Kerényi Ferenc 187, 195, 196, 265
- Kerényi Gracija 187, 257
- Kernstok Károly 230
- Kešić Draženka 23, 154, 265
- Khuen-Héderváry Károly (Dragutin) 115–118, 123, 127, 133, 145, 149, 182, 254, 263, 273
- Kidrić Fran 54
- Kinizsi Pál (chorw. Kiniži Pavao/Pavle) 44
- Kiš Danilo 202, 272
- Kiss Csaba Gy. 17, 18, 20, 22, 47, 244, 259, 263, 265, 272
- Kiss József 187, 265
- Klaić Vjekoslav 265
- Klaniczay Tibor 26, 36, 38, 43, 45, 57, 58, 73, 187–190, 192, 197, 199, 265
- Klemens VIII, papież 67
- Kłoczowski Jan Maria 29, 275
- Knežević Jelena 272
- Knežić Kajetan 140
- Kobylínska Anna 16, 68, 103, 265
- Kocel 26, 28
- Kojiro Sato 220
- Kolar Dimitrijević Mira zob. Kolar Mira
- Kolar Mira 22, 140, 265
- Kolarić Juraj 84, 265
- Kölcsey Ferenc 21, 80
- Kollár Ján 84, 186
- Koloman Uczony (węg. Kálmán Könyves) 8, 132, 216
- Komazlić Božena 179, 274
- Kombol Mihovil 62, 63, 265
- Komjáthy Jenő 238, 269
- Konstantinović Zoran 236, 241, 242, 278
- Kontler László 23–25, 28, 29, 154, 156, 265
- Kopyś Tadeusz 106, 107, 265
- Korać Vitomir 179
- Koreň Štefan 187, 265
- Körmeny Adrienne 27, 28, 265
- Korwin Maciej 35–37, 40, 44, 47, 259, 261, 263, 266
- Kossuth Lajos 90, 210
- Kostkiewiczowa Teresa 48, 98, 211, 262
- Kosztolányi Dezső 177, 186, 200, 238
- Kovač Katica 246
- Kovačević Marina 18, 68, 247, 258, 259, 273
- Kovačić Ante 265, 275
- Kovács István 192, 265, 274
- Kovács Lea 14, 277
- Kovács Sándor Iván 57, 58
- Kósa László 257
- Kranjčević Silvije Strahimir 163, 175, 269
- Krasić Stjepan 266
- Krasiński Zygmunt 111
- Krasuski Krzysztof 159, 260
- Kraszewski Józef Ignacy 111
- Križanić Juraj 262
- Krklec Gustav 224, 266
- Krleža Bela 219, 255
- Krleža Josip 202
- Krleža Miroslav 8, 12, 14, 15, 20, 68, 69, 115, 119, 120, 125, 126, 159–179, 181–186,

193, 194, 202–237, 255, 259–262,
266–274, 276, 277, 279
Krleža Miroslav, ojeciec 174
Krmpotić Željka 87, 278
Krstić Boris 179, 274
Krúdy Gyula 200
Kruhek Milan 263
Krukowska Maria 223, 267
Krušelj Željko 267
Krzemiński Adam 20, 151, 153, 268
Ksaver Šandor Franc 119, 121
Kujundžić Nikola 244
Kukuljević Sakcinski Ivan 92, 101
Kulesár Szabó Ernő 259–263, 267, 272
Kumičić Eugen 11, 114, 115, 129, 136, 267
Kun Béla 154
Kuntić-Makvić Bruna 267
Kurelac Fran 84, 93
Kurszán (kende) 25
Kurucz Gyula 262
Kušević Josip 88
Kušlan Dragojlo 103, 104
Kuzmanović Mladen 213, 267
Kvaternik Eugen 104, 121, 122

Ladić Zoran 57, 58, 258
Lajnert Siniša 140, 267
Lalić Ivan V. 272
Laljak Stjepan 87, 278
Lasić Stanko 145–147, 163, 164, 172, 173,
267, 268
Laušić Jozo 261
Lendvai Paul 20, 23, 27, 151, 153, 155, 268
Leon VI, cesarz bizantijski 25
Leopold II Habsburg 71
Lermontow Michail 188
Leskovar Janko 237
Lesznai Anna 225–227, 231, 277–279
Lisac Josip 42, 84, 268
Listius László 21
Liszt Franz 182
Litván György 264
Ljubić Nikola 239
Lököš István 13, 40, 50, 66, 77–81, 97, 98,
126, 127, 131, 133, 160, 171, 193, 203,
204, 209, 212, 216, 218, 219, 223, 225,
226, 230, 233, 235, 268, 269
Lončar Mate 8, 119, 266
Lončarević Juraj 269

Lončarić Mijo 64, 85, 258, 269
Lucić Hanibal 44, 55, 99
Ludwik II Jagiellończyk (chorw. Ljudevit II;
węg. II. Lajos) 47, 96, 99, 102
Ludwik Węgierski (chorw. Ludovik I Anžu-
vinac; węg. I (Nagy) Lajos) 34, 42, 44,
45
Lukač Stjepan (węg. Lukács István) 14, 37,
79, 80, 81, 93, 115, 212, 216, 230–232,
238, 239, 263, 264, 268–271, 276
Lukács István zob. Lukač Stjepan
Lukacs John 151, 155, 158, 269
Lukežić Irvin 68, 244, 258, 259, 273
Lukežić Iva 18, 247

Ławnik-Eszményi Eszter 36, 260

Madách Imre 188
Madarász Imre 49, 279
Majhut Berislav 99, 270, 279
Majláth Józef 135
Makar Ivan, baron 68
Malić Dragica 85, 258
Malinar Anđelko 178, 181, 266, 267
Mándoky de Alfalu Sándor 175, 219
Mann Jolán 11, 14, 161, 162, 179, 228, 229,
270
Mann Thomas 214
Márai Sándor 200
Márffy Ödön 230
Maria Teresa 64, 88, 89, 134, 135, 148
Marijanović Stanislav 37, 142, 258, 270
Marković Franjo 270, 272
Martinčić Ivan 263
Marulić Marko 48, 49, 50, 51, 262, 268, 272,
276
Masaryk Tomáš 147
Maštrović Tihomil 273
Maticki Miodrag 236, 278
Matillon Janine 266
Matoš Antun Gustav 12, 95, 175, 236, 237,
261, 270–272
Matović Vesna 236, 278
Matray Andrija 146
Matvejević Predrag 162, 164, 179, 270
Mažuranić Antun 75, 77, 82, 270
Mažuranić Ivan 11, 75–83, 91, 100, 101,
103–105, 107, 108, 116, 134, 257, 258,
261, 269–271, 273, 275, 278, 279

- Mažuranić Josip 75
 Mažuranić Matija 75
 Mažuranić Petar 75
 Mažuranić Vladimir 77
 Medve Zoltán A. 37, 235, 237, 239, 240, 264,
 270, 271
 Medved Nataša 272
 Mehmed Sokolović 52
 Mehmedinović Semezdin 240
 Menčetić Šiško 268
 Meštrović Ivan 205
 Metody, św. 31
 Meyer-Fraatz Andrea 11, 161, 257, 260, 270,
 271, 273
 Michela Miroslav 156, 277
 Mickiewicz Adam 111, 188
 Mihanović Antun 120
 Mikalj Jakov 41
 Milanja Cvjetko 270, 271
 Milčinović Adela 233
 Milošević Petar 246–248, 271
 Miodyński Lech 16
 Mirković Mijo 140, 271
 Mirošević Franko 84, 265, 271
 Mokuter Ivan 64, 67, 270, 271, 273, 274
 Moliér, właśc. Jean Baptiste Poquelin 72
 Molnár Ferenc 56, 177, 232
 Molnar Helena 277
 Morgenstern Christian 214
 Moroz-Grzelak Lilla 87, 271
 Móríciz Zsigmond 200
 Mroczo Eugeniusz 26, 36, 73, 187, 265
- N**agy Imre 240
 Nagy Lajos 238
 Najbar-Agičić Magdalena 265
 Nałkowska Zofia 233
 Nazor Ante 271
 Nazor Vladimir 175, 237
 Nemeč Krešimir 112, 113, 128, 221, 224,
 269, 271, 272
 Németh László 13
 Netz Feliks 202
 Nietzsche Friedrich Wilhelm 177
 Nikšić Boris 47, 48, 51–53, 272
 Novak Katarina 213, 272
 Novak Vjenceslav 140
 Novalić Đuro 52, 55, 56, 58–60, 272
 Nowacki Bartosz 20, 151, 153, 268
- Nowak Jerzy Robert 26, 36, 38, 45, 73, 80,
 187–189, 191, 192, 195–199, 201, 202,
 257, 259, 272
 Nowak Tadeusz 202
 Nowakowska Zuzanna 186, 264
 Nyomárkay István 13, 18, 47, 244, 259, 263,
 272
- O**kopień-Sławińska Aleksandra 48, 98, 211,
 262
 Oraić Tolić Dubravka 259–263, 267, 272
 Orbán Dezső 230, 231, 279
 Országh Hviezdoslav Pavol 187
 Osvát Ernő 200
 Otton I, cesarz 28
- P**ajak Patrycjusz 16, 218, 219, 272
 Pal Šandor 272
 Pálffy Géza 272
 Paljetak Luko 48, 51, 272
 Palmotić Junije 44
 Pannonius Janus (węg. Csezmicsei János;
 chorw. Česmički Ivan) 35–37, 39, 260,
 261, 266, 270, 276
 Pap Pál 195, 265
 Parti Nagy Lajos 239
 Pásztor Eszter 262
 Patafta Daniel 139, 272
 Pavić Emerik 65, 67, 244
 Pavletić Krsto 272
 Pavletić Vlatko 272
 Pavličević Dragutin 118, 265, 272
 Pavličić Pavao 56, 57, 61–63, 272, 273
 Pavlinović Mihovil 122
 Pavlović Cvijeta 11, 161, 257, 260, 270, 271, 273
 Paweł II, papież 37
 Pažin Drago 179, 274
 Pejačević Ladislav 116, 120, 147
 Peković Slobodanka 236, 278
 Peleh Slavko 51
 Pergošić Ivanuš (Ivan) 38, 39, 214, 258, 273
 Perkovac Ivan 103, 104
 Peštalić Grgur 65
 Petančić Feliks 35, 67
 Peternai Kristina 240
 Petőfi Sándor (słowac. Petrovics Aleksander)
 12, 21, 92, 175, 176, 182, 185, 186, 188,
 190–195, 205, 209, 211, 228, 264, 265,
 277, 279, 280

- Petrovics István (słowac. Petrovič Štefan) 186
- Petryńska Magdalena 21, 260
- Pijaj Stanisław 19, 257
- Piteša Adriana 87, 279
- Plejić Poje Lahorka 264
- Pogačnik Jagna 273
- Pogan Vladovit 97
- Polić Kamov Janko 237, 271
- Polić Martin 117, 136, 273
- Popović Ljubo 202
- Porfirogeneta Konstantyn 24, 25, 125
- Pór Bertalan 230
- Póth István 76–79, 273
- Pranjić Krunoslav 275
- Preradović Petar 92
- Pribina, książkę 28
- Prodán Agnès zob. Prodan Janja
- Prodan Janja (węg. Agnès Prodán) 14, 15, 18, 68, 202, 245, 255, 258, 264, 273
- Prohaska Dragutin 273
- Prokopiuk Jerzy 257
- Prosperov Novak Slobodan 51, 85, 92, 94, 100, 104, 112, 273
- Puszkín Aleksander (chorw. Puškin) 187
- R**abelais François 214
- Rački Franjo 103, 104, 273
- Racz Stjepan 76
- Radics Viktória 240
- Radić Ante 274
- Radić Stjepan 141, 274
- Radnić Mihovil 65, 243
- Radnóti Miklós 200
- Rajačić Josif 121
- Rájnisi József 66, 79
- Rákosi Jenő 151
- Ramberg Hermann 116
- Rapačka Joanna 7, 53, 56, 73, 85, 87–89, 255, 274
- Ratkaj Gáspár 96, 97, 99
- Ratković Milan 54, 265, 274
- Rauch Geza 145
- Rauch Levin 104, 106
- Ravlić Jakša 87, 274
- Reljković Matija Antun 67
- Rem Goran 37, 264, 274
- Révai Miklós 72, 79
- Reychman Jan 105, 212, 274
- Riedl, kapitan 219
- Rilke Rainer Maria 183, 205, 266
- Ritter Vitezović Pavao 61–63
- Roksandić Drago 273
- Rotbart Vladislav 259
- Rónay György 200
- Rózewicz Tadeusz 202
- Rudolf II, król 41
- Rymkiewicz Aleksander 202
- S**ablić Tomić Helena 274
- Sabljak Ivana 60, 202, 274, 279
- Šafařík Pavol Jozef 84
- Sajko Ivana 239
- Sanader Ivo 87, 278
- Šandor Amalija 121
- Šandor Jaromir 121
- Šandor Mirko 121
- Šarčević Ambroz 244
- Sárközi György 200
- Šarošac Đuro 275
- Schiller Friedrich 72, 101, 188
- Schmerling Anton Ritter 105
- Schöpflin Aladár 200
- Schwartner, kapitan 219
- Scolari Filippo (in. Spano Pippo/Madžarin Filip) 44
- Scott Walter 111
- Šegedin Petar 260
- Senečić Željko 162
- Senečić Željko 278
- Šenoa August 11, 68, 95, 99, 108–114, 119, 126, 148, 251, 264, 268, 275
- Šepić Dragovan 275
- Sesar Dubravka 255, 258, 269, 273
- Seton-Watson Robert W. 186
- Shaichi Hotta 220
- Shakespeare William zob. Szekspir William
- Shima Narutaki 220
- Shinsaku Tojobe 220
- Šicel Miroslav 91, 127, 128, 142, 259, 262, 269, 270, 275, 277
- Šidak Jaroslav 275
- Sienkiewicz Henryk 111
- Sieroszewski Andrzej 185, 187, 257, 277
- Šimara Pužarov Đuso 247
- Šinko Ervin 230, 240
- Šinković Mate 246, 247
- Sirotković Jakov 260

- Šišić Ferdo 89, 275
 Škerlec Nikola 88
 Skok Joža 214, 274
 Škreb Zdenko 20, 275
 Škrlec Nikola 134
 Slamnig Ivan 239, 268, 271, 276
 Slukan-Altić Mirela 140, 259, 261, 265
 Sławiński Janusz 48, 98, 211, 262
 Słowacki Juliusz 111, 188
 Šmatlák Stanislav 187, 276
 Smičiklas Tadija 77
 Snopek Jerzy 23, 24, 26–29, 56, 74, 155, 188,
 192, 199, 200, 265, 274
 Snopek Marta 192, 265
 Sočanac Lelija 32, 278
 Šojat Olga 263
 Šokac Angela 246
 Šokčević Dinko (węg. Sokcsevits Dénes) 14,
 15, 113, 115, 126, 131, 238, 240, 243,
 244, 274, 276, 277, 279
 Sokcsevits Dénes zob. Šokčević Dinko
 Šoljan Antun 271
 Somlyó Zoltán 21
 Sommerfeld Oszkár, porucznik 219
 Spiró György 212, 233, 240, 279
 Šrepel Milivoj 100, 101, 276
 Sroka Stanisław A. 23, 25, 26, 28, 29,
 274
 Sršan Stjepan 65–67, 274
 Stalin Józef, właśc. Iosif Wissarionowicz
 Dżugaszwili 238, 245
 Štampar Emil 127, 260, 276
 Stančić Nikša 87, 88, 274
 Starčević Ante 53, 104, 121, 122, 271, 274
 Starčević David 123
 Stefan Batory 48, 96, 102
 Stefan I 28, 29, 33
 Stefański Zygmunt 15
 Strecha Mario 274
 Strossmayer Josip Juraj 53, 103, 104, 121,
 123, 148
 Šubić Zrinski Nikola (chorw. Nikola IV.
 Zrinski, Nikola Zrinski Sigetski; węg.
 Zrínyi IV. Miklós lub Szigetvári Zrínyi
 (IV.) Miklós; pol. Mikołaj Zrinski) 20,
 52, 53, 59, 118, 221, 261, 264
 Suchanek Lucjan 87, 259
 Suić Mate 275
 Sulejman Wspaniały 39, 45, 52
 Šulek Bogoslav 103, 104
 Šundalić Zlata 37, 264
 Supilo Frano 119, 147, 150
 Švigelj Dionizije 37, 276
 Swartz Richard 272
 Sylburska Aleksandra 242, 275
 Sylwester II, papież 29
 Symeon I, książę bułgarski 25
 Szabatkay Mihály 40
 Szabo Agneza 108, 263, 275
 Szabolcsi Miklós 26, 36, 38, 43, 45, 73,
 187–190, 192, 197, 199, 265
 Szabó Dezső 238
 Szabó László 200
 Szabó Lőrinc 200
 Szántó Tibor 36, 260
 Szapáry Gyula 116
 Szauder József 26, 36, 38, 43, 45, 73, 187–
 190, 192, 197, 199, 265
 Széchenyi István 90, 140
 Székely János (chorw. Banović Sekula) 44
 Szekspir William 72, 101, 187
 Szentkuthy Miklós 238
 Szépa Ernő 200
 Szerb Antal 200
 Szerdahelyi György 66
 Szilágyi Mihály (chorw. Svilojević Mihajlo)
 43, 44, 275
 Szörényi László 57, 58, 262, 275
 Sztárai Mihály 49, 50
 Szűcs Jenő 29, 275
 Szymański Wojciech 23–26, 28, 29, 275
Śliwowska Wiktoria 35, 262
 Śliwowski René 35, 262
 Świętochowski Aleksander 19, 275
Tahi Ferko 113
 Tahi Ivan 96
 Tamás István 195, 202, 260, 265
 Thiesse Anne-Marie 21
 Thököly Imre 211
 Tihanyi Lajos 230
 Tinódi Sebestyén Lantos 43, 49, 262
 Tišler Jolanka 247
 Tisza István 124, 125, 147, 180, 182, 201, 216
 Tisza Kálmán 116, 117, 151, 254
 Tołstoj Lew 176, 177
 Tomasović Mirko 51, 276

Tomek Ivan 14, 274, 277
Tomislav (Trpimirović) 217
Tomori Pál (chorw. Tomori Pavao) 96
Tompá Mihály 21, 92, 190
Trumbić Ante 147
Tuškan Grga 123
Tutek Anđelka 276
Űrményi Ferencz 77
Ursyn Niemcewicz Julian 111
Utišenić Juraj 35

Vajda János 92, 190
Vajk zob. Stefan I
Varga Katica 246
Vargaj Marija 246, 278
Vas István 200
Vasvári Pál 92, 190
Vaupotić Miroslav 142, 276
Végel László 250, 278
Veigelsberg Hugon, zob. Ignotus Hugó
Vergerije Petar Pavao (starszy) 36
Verhaeren Émile Adolphe Gustave 177
Verlaine Paul 196
Vészi József 232
Vészi Margita 232
Vidaković Antun 68, 248
Vidaković Roza 246
Vidmarović Đuro 241, 243, 244, 248, 249,
276, 277
Vidrić Vladimir 237
Villon François 214
Vilov Stjepan 65, 243
Virág Benedek 21, 66, 79, 277
Visković Velimir 15, 45, 263, 267
Vitez Ivan zob. Vitéz Jan
Vitéz Jan (węg. Vitéz János; chorw. Vitez
Ivan od Sredne) 35–37, 260
Vodnik Branko 61, 66, 277
Vojnović Goran 239, 240
Vojnović Ivo 237
Vončina Josip 214, 277
Vörös Balázs 39
Vörös László 156, 277
Vörösmarty Mihály 21, 26, 194, 221
Vramec Antun 38, 214
Vrančić Antun 35, 39–41, 67, 103
Vrančić Faust 41, 42, 279, 280
Vratović Vladimir 35, 277
Vraz Stanko 84, 86, 92

Vrbančić Slavoljub 104
Vrhovac Maksimilijan 84, 265
Vučetić Šime 270
Vujičić Stojan D. zob. Vujicsics Sztoján D.
Vujicsics Sztoján D. (chorw. Vujičić Stojan
D.) 212, 237, 240
Vuk Vinaver 277
Vukotinović Farkaš Ljudevit 11, 92–99, 102,
104, 259, 269, 277

Waczków Józef 202
Wasilewski Tadeusz 87, 89, 104, 105, 134,
154, 157, 261
Wekerle Sándor 124, 176, 180, 182
Weöres Sándor 200
Werbóczy István 38, 216
Wereszycki Henryk 72, 87, 202, 277
Wierzbicki Jan 15, 169, 184, 185, 203, 205,
209, 210, 212, 225, 234, 277
Wilson Thomas M. 21, 180, 260
Władysław I 33
Władysław II 40
Władysław Warneńczyk (chorw. Vladislav I.
Jagelonović; węg. I. Ulászló) 44
Wojciech, św. 28
Wolf Melita 261
Wysłouch Seweryna 182, 259

Xasunosuke Sato 220

Yoroshi Ban 220

Zadura Bohdan 195, 202, 277
Žagar-Szentesi Orsolya 13, 32, 33, 275, 278
Žágorec-Csuka Judit 56, 277
Zagrepečanin Juraj Augustin 35
Zajc Ivan 118
Zaleski Antoni 111
Zapolja Ivan zob. Zapolya Jan
Zapolja Juraj 96
Zapolya Jan (węg. Szapolyai János; chorw.
Zapolja Ivan) 35, 39, 96, 101, 102
Závada Pál 239
Zdziechowski Marian 118, 119, 156, 277
Zeidler Miklós 156, 277
Zelk Zoltán 200
Zelmanović Đorđe 162–166, 169, 170–174,
225, 227, 230, 233, 277
Žic Igor 278

Ziejka Franciszek 87, 259
Zieliński Bogusław 16
Zima Zdravko 277
Živančević Milorad 75, 76, 77, 78, 82, 83,
270, 271, 278
Žmegač Viktor 214, 278
Zrinska Katarina 102, 114
Zrinski Juraj 53, 55
Zrinski Nikola (węg. Zrínyi Miklós) 18, 20,
21, 53–60, 62, 63, 102, 258, 268, 271, 275
Zrinski Petar 53, 55–60, 62, 63, 114, 258, 267
Zrínyi Miklós, zob. Zrinski Nikola
Zrubec Laco 189, 277
Župan Franjo (in. Suppan Fran/Franz/Fe-
rencz) 95, 277, 279, 280
Zvonar Ivan 277
Zvonimir, król 270,
Zygmunt I Stary 47
Zygmunt III Waza 48
Zygmunt Luksemburczyk (Luksemburski) 36

Kulturni i književni konteksti hrvatsko-mađarskih relacija u 19. i 20. stoljeću

Sažetak

Hrvati i Mađari su više od osam stoljeća egzistirali unutar granica jednog, zajedničkog državnog organizma. Funkcioniranje u strukturama jedne složene političko-društvene cjeline – koje je trajalo od 1102. do 1918. godine – izrazito je determiniralo oblik hrvatsko-mađarskih relacija ne samo tijekom unije, nego i (ipak, već u drugom obliku) nakon njezina završetka. Područja su uzajamnog utjecaja u biti obuhvaćala sve aspekte političkog, društvenog i kulturnog života susjednih zemalja. Posebnost veze – *inter alia* njezina dužina, jezične i etnogenetske razlike – razlog je zašto se suživot ovih dviju nacija smatra svojevrsnim fenomenom.

Razdoblje se koegzistencije Hrvata i Mađara može podijeliti u dvije faze: prvu, koju je obilježila čvrsta suradnja koja je najprije bila rezultat izravne opasnosti s osmansko-turske strane, pa onda zastupanja zajedničkih interesa u političkoj borbi protiv Habsburške Monarhije; drugu, koja je prolazila pod znakom strogoga pogoršavanja odnosa na liniji Zagreb – Budimpešta te koja je bila rezultat jačanja mađarskih hegemonističkih aspiracija i rasta nacionalne samosvijesti, što je uzrokovalo povećavanje razlika u političkim interesima objiju strana.

Hrvatsko-mađarski sukob dosegno je svoj vrhunac u razdoblju vladavine Kálmána Tisze (1875.–1890.) te kasnije, kad je dužnost hrvatskog bana preuzeo grof Károly Khuen-Héderváry (1883.–1903.). Tenzije su između objiju nacija postojale i dugo nakon raspada Austro-Ugarske. Dezintegracija staroga geopolitičkog poretka, do koje je došlo poslije Prvog svjetskog rata, prirodno je nametnula promjenu karaktera istraživanih kontakata – došlo je do znatnog pogoršanja hrvatsko-mađarskih odnosa koji su se poboljšali tek s političkom liberalizacijom.

Ova je monografija pokušaj analize i opisa pitanja ekcerpiranih iz vrlo bogatoga kataloga problema hrvatsko-mađarskih kulturnih i književnih relacija. Polazišna su točka rasprave izabrani hrvatski tekstovi kulture napisani prije svega u 19. i 20. stoljeću te u kojima su se odražavale interakcije između objiju nacija. Tijekom istraživanja analiziran je isto tako na višeaspektan utjecaj hrvatsko-mađarskih relacija na književno stvaralaštvo, kao i na projekciju slike navedenih relacija u njemu. Inherentan dio razmatranja jest opširna prezentacija više konteksta istraživanog materijala – između ostalog povijesnog, političkog, društvenog i kulturnog. Uzeta je u obzir, također, vrlo važna uloga autora analiziranih djela – njihovi životopisi, osobna iskustva te njihova svjetonazorska uvjerenja koja su se reflektirala (više ili manje direktno) u ideološkom sloju njihovih tekstova.

Knjiga se sastoji od četiriju poglavlja, pri čemu prva dva čine uvodni dio te sljedeća dva sadrže glavni dio razmatranog pitanja definiranog u naslovu. U prvom i drugom poglavlju sintetički se prikazuju odnosi između istraživanih nacija od njihovih početaka do 18. stoljeća u pogledu zajedničkih međukulturnih toposa – kao na primjer Mohačka bitka ili opsada i obrana Sigeta. Iduća dva poglavlja sadrže opis i analizu izabranih aspekata hrvatsko-mađarskih relacija imanentno povezanih s političko-društvenim događajima koji su književno egzemplificirani u mnogim djelima (ne samo) *belles lettres* napisanim u 19. i 20. stoljeću. Istraživanje je provedeno između ostalog na tekstovima Ivana Mažuranića (*Hrvati Mađarom. Odgovor na proglase nji-*

hove od ožujka mjeseca i travnja 1848./A' Horvátok a' Magyaroknak feletet az 1848-ik Mártzius és Április magyar híredetményekre), Ljudevita Vukotinovića Farkaša (Štitonoša. Pripovédka iz XVI. veka), Mirka Bogovića (Frankopan), Eugena Kumičića (Urota zrinsko-frankopanska), Ksavera Šandora Gjalskog (Znanstvein heureka Mazalji Miška oraz Izlet Grinczinger Pál-a na Magyar tenger), Živka Bertića (Oszlics Szilárd i njegov certifikat iliti jedan sasvim obični događaj na željeznici), Marije Jurić Zagorke (Kako je bilo), Miroslava Krleže (Zastave, Sprovod u Theresienburgu czy Ivan Križovec).

Mađarsko pitanje prisutno u tekstovima navedenih pisaca uvijek se pojavljuje u povijesnom i/ili političkom kontekstu. Diskurs djela napisanih u 19. stoljeću bio je *sui generis* barometar tadašnjih hrvatsko-mađarskih odnosa. Jedan od mogućih oblika njihove prezentacije jest točno usmjerena interpretacija određenih motiva izabranih iz inventara zajedničkih povijesnih iskustava, drugi – komentar aktualnih političkih i društvenih događaja koji su često skriveni pod maskom satire ili ironije. Tekstovi nastali u 20. stoljeću u velikoj se mjeri osvrću na zajedničku povijest – revidiraju tradicije, mitologeme i stereotipe zabilježene u nacionalnom imaginariju te se razračunavaju s političkim djelovanjem obiju strana za vrijeme poviješću nametnute koegzistencije. Analizirana djela predstavljaju širok spektar književnih vrsta i njihovih podvrsta. Mađarski elementi – *sensu largo* – javljaju se na svim slojevima teksta. U nekim djelima (ovo se odnosi na primjer na djela Ivana Mažuranića ili Miroslava Krleže) rezultati kontakata s mađarskom okolinom – osobnih relacija s tamošnjim piscima, kulturom, lekturom čiji su autori mađarski književnici – pojavljuju se u obliku skupine motiva, elemenata poetike, sintakse ili stilistike direktno preuzete iz mađarskog područja. Pokušalo se također nacrtati paralele u hrvatskom i mađarskom književnopovijesnom procesu već nakon prekida višestoljetne unije.

Raspad je Habsburške imperije obilježio dotadašnju topografiju srednje i južne Europe brojnim promjenama – prije svega određene su nove zemljopisne granice te su se konstituirale nove države s novim društveno-političkim strukturama. Došlo je isto tako do teritorijalnog i kulturnog rasula dosad homogenih nacionalnih skupina. U ovoj se monografiji pokušalo nacrtati klasifikaciju hrvatske nacionalne manjine koja je preostala u granicama današnje Mađarske – razmatrana je bila njezina kulturna i književna djelatnost koja je igrala jako važnu ulogu u ponovnom oživljavanju hrvatsko-mađarskih kontakata na navedenim područjima.

Cultural and literary contexts of Croatian-Hungarian relations in the 19th and 20th century

Summary

Nations of Croatia and Hungary existed within one state for over eight hundred years. This coexistence – dated 1102–1918 – determined the shape of Croatian-Hungarian relations not only during the union but also after it ended. Interactions involved different aspects of political, social and cultural life of the neighbouring countries. The character of this connection – inter alia its longness, differentiation of languages and entogenetics – makes the coexistence of both nations phenomenal.

The period of the Croatian-Hungarian synchronicity can be divided into two noticeable phases: the first one indicates close collaboration. It occurred from the direct threat from Ottoman Turkish side. Later, it was connected with the mutual interests in fight against the Habsburg Monarchy; the second one was a phase of a strong conflict between Zagreb – Budapest because of the intense hegemonic endeavours of the Hungarians. The national self-awareness only contributed to the differentiation of the political interests on both sides.

The high point of the Croatian-Hungarian conflict occurred during the reign of Kálmán Tisza (1875–1890), and later when earl Károly Khuen-Héderváry (1883–1903) became a ban of Croatia. Tensions between nations existed long after the Austro-Hungary's collapse. Disintegration of the old geopolitical order (which took place after the World War I) imposed a natural change in conflict engaging. The dealings got worse and they started to change only with liberalisation of the political space.

The aim of the paper is to analyse and describe the chosen matters concerning cultural and literary aspects of Croatian-Hungarian relations. The starting point for the analysis constitute the selected Croatian texts of culture which came into being mostly in the 19th and 20th century. I also investigated multidimensional impact of the Croatian-Hungarian relation on the literary output. Moreover, the presentation of historical, political, social and cultural contexts, among other things, constitutes an inherent part of the dissertation. The exceptionally important role of the authors of the analysed works was included, as their biographies, personal experiences and world view selections reflected on the text's ideological layer.

The paper is divided into four chapters. The first two chapters include the introductory information. They present the relations between the two discussed nations from the very beginning of their existence to 18th century. The presentation was based on intercultural toposes regarding e.g. the Battle of Mohács or the Battle of Szigetvár. The two last chapters constitute an essential part of the thesis. There is a description and the analysis of the selected aspects of the Croatian-Hungarian relation. Those are immanently bound with the socio-political affairs present in belles lettres i.e. written in the 19th and 20th century. Literary works chosen for comparison are texts written by: Ivan Mažuranić (*Hrvati Mađarom. Odgovor na proglašene njihove od ožujka mjeseca i travnja 1848. I. A' Horvátok a' Magyaroknak feletet az 1848-ik Mártzius és Április magyar hírdetményekre*), Ljudevit Vukotinović Farkaš (*Štitonoša. Pripovjedka iz XVI. vjeka*), Mirko Bogović (*Frankopan*), Eugen Kumičić (*Urota zrinško-frankopanska*), Ksaver Šandor Gjalski (*Znanstvein*

heureka Mazalji Miška oraz Izlet Grinczinger Pál-a na Magyar tenger), Živko Bertić (Oszlics Szilárd i njegov certifikat iliti jedan sasvim obični događaj na željeznici), Marija Jurić Zagorka (Kako je bilo), Miroslav Krleža (Zastave, Sprovod u Theresienburgu and Ivan Križovec).

Hungarian issues in abovementioned literary works are presented always in the historical and/or political aspect. Discourse of texts written in the 19th century constitutes *sui generis* barometer of the current relations between Croatia and Hungary. We can either interpret certain historical motives or commentate on current political and social affairs, often hid by satire and irony. Texts written in the 20th century to a great extent refer to common history of both nations; they reassess traditions, mythical characters and stereotypes rooted in the national imagination but they also settle the political practices used by the both sides in the time of their coexistence. The analysed works represent the broad spectrum of literary genres and its variations. Hungarian elements – *sensu largo* – are exposed in almost every layer of the text. In some of the literary works (e.g. Ivan Mažuranić or Miroslav Krleža texts) contacts with the Hungarian environment – that is personal relations with their authors, culture and pieces of literature – evince as motives, elements of poetics, syntax or stylistics taken directly from the Hungarian surrounding. What is more, there was made the attempt to sketch parallels in the Croatian and Hungarian historico-literary process already after the disintegration of the long-lasting union.

The collapse of the Habsburg Empire indicated big changes in the topography of Central and South Europe – one of the most important was to set new geographical borders. It led into constituting of the new countries with brand new socio-political structure. Furthermore, some of the ethnic groups were territorially and culturally damaged. That is why the dissertation covers also the typology of the Croatian minority groups, which came into existence on the Hungarian land. Its cultural and literary activity was described, as it played a major role in bringing again Croatian-Hungarian contacts to life.